

Kullen

Förpantningstorp under Norra Börshult

Allmänt

På 1850-talet fanns ca 100.000 torp med en miljon invånare. Totala folkmängden i Sverige var då 3,5 miljoner. Torparna var Sveriges näst största befolkningsgrupp. Var sjunde person bodde på ett torp.

Vad är då ett torp? Innebörden ändras hela tiden.

- Under 1500-talet var det ett nybygge på byns allmänning. Så småningom blev det skattlagt till gård och satt i mantal.
- På 1600-talet byggdes torpen på enskild jord, först på säterierna, som hade en stor fördel i att deras torpare inte skrevs ut till soldater. Snart följde prästgårdar och självägande bönder efter.
- Under 1800-talet dominerade bondetorpen. Torparen fick bygga på och nyttja en liten del av bondens enskilda mark mot att han betalade i pengar eller dagsverken. Man skilde på dagsverks-, stat- och jordtorp

Torpen kunde upplåtas på obestämd tid, bestämd tid, livstid eller evärdelig tid, vilket egentligen inte var lagligt.

Det fanns ju många olika sorters torp. Till exempel...:

- Bördetorp uppstod vid arvsskifte, där den äldste sonen, som skulle överta gården, inte kunde lösa ut sina syskon med pengar utan fick ge dem torp istället, då på evärdelig tid.
- Undantagstorp var ett slags pension, ett litet torp att nyttja på livstid.
- Soldattorp uppläts till knektar, båtsmän och ryttare av den rote de företrädde.
- Kronotorp förekom speciellt i Norrland för att motverka emigrationen.
- Och så var det då förpantningstorp. Ett sådant är vi ju vid nu. Vad vi vet är detta det första förpantningstorp som vi haft en torptur vid. Förpantningstorp innebar besittningsrätt mot en förpantningssumma vid tillträdet och färre dagsverken. De innehades på 30 - 49 år. Vid inlösen skulle förpantningssumman + ränta och ev förbättringar på torpet återbetalas av bonden. Det var ett slags förtäckt köp eftersom marken inte fick avsöndras.

Skillnaden mellan torp och gård var att gården alltid var satt i mantal. Gränsen mellan torp och backstuga var mera flytande. I regel räknades ½ tunnland jord eller mer som torp, under ½ tunnland som backstuga. Alla backstugor var visst inte nergrävda helt eller delvis i jorden. Det är bättre att jämföra med begreppet stå på bar backe, d v s lös arbetskraft/ utan bärgning.

Om Kullen:

Som sagt; vi är vid Kullen. Ett torp under Norra Börshult. Det var nybygge 1833. Den som byggde torpet hette Johannes Nilsson (född i Lomaryd) och hans hustru Anna Maja

Jönsdotter. Då hade de fyra barn med sig, två barn var redan ”utflugna”. Vi har ju funderat på hur detta paret kunde ha råd att betala förpantningsavgiften. Men det var som så att hustrun, det vill säga Anna Maja, var dotter till Jöns Leonardsson på Stora Herkhult och som flyttade till Norra Börshult 1794. Så då fick ju paret bygga denna stuga; Kullen, på hans mark. Alltså hustruns föräldrars mark...

1835 lovade Fredrik i Stenfällan att lära två av barnen att läsa bättre.

I husförhörslängden 1841-1852 uppges hustrun vara sjuklig och tidtals sängliggande.

År 1860 dog Johannes och efter det så bodde änkan kvar ”till hus”

Ur dödboken kan man läsa detta om Johannes Nilsson:

Förpantningsägare. Född 1782 i Lomaryd. Son af bonden Nils Andersson och hustrun Stina Danielsdotter. Flyttade 1800 till Ekeby. Gift 1806 med bondesdottern i Norra Börshult, Anna Maja Jönsdotter, som överlever, tillika med 2 söner, 3 döttrar, alla gifta. Efter att hafva arrenderat flera gårdsdelar i Ekeby flyttade Johannes Nilsson 1833 till Kullen, där han sedan varit bosatt. Aldrig sjuk förrän han i början av maj angreps av frossa. 78 år. Gift.

År 1860 kom det en ny brukare till Kullen. Det var Johan Magnus Nilsson. Han hade med sig hustrun Anna Greta Danielsdotter och sonen Johan August bara ett år gammal.

Ur dödboken om kan man läsa detta om Johan Magnus:

Död 1861. Förpantningsägare i Kullen under Norra Börshult. Född i Hogstad 1823. Oäkta. Uppfostrad i Mörby. Kom 1852 som gårdsdräng till Ekeby Kyrkoherdeboställe. 1854 till Jakobsberg. Gift 1858 med pigan i Ryckelsby, Anna Greta Danielsdotter som överlever med en minderårig son. Först bosatta i Eriksberg, flyttade 1860 till Kullen. 37 år 10 månader 19 dagar. Gift. Lungsot.

Det innebär alltså att Johan Magnus som flyttade hit 1860 med sin hustru och ettårig son dog redan efter ett år!

Samma år, 1861 dog också den till hus boende Anna Maja Jönsdotter (hustru till första paret i Kullen).

Ur dödboken kan man om Anna Maja Jönsdotter läsa:

Torparänka från Kullen under Börshult. Född i Stora Hekhult 1787. Dotter af bonden Jöns Leonardsson och hustrun Magdalena Larsdotter. Gift 1806 med drängen i Börshult, Johannes Nilsson död 1860. Med honom 6 barn av vilka överlever 1 son borgare i Östersund, och 1 son rättare i Leonardsberg och 3 gifta döttrar. 76 år, 6 månader och 19 dagar. Bröstfeber.

Från 1866 ägdes Kullen till gården Norra Börshult, och i husförhörsboken 1861-1870 står byggnaderna antecknade som borttagna.

Så vad hände egentligen med byggnaderna. Jo, det ska ni nu få veta...

Jo, i samma husförhörsbok kan vi läsa att Anna-Greta, som då är utfattig, flyttar till backstugan Kullebo på Stora Bäck:s ägor. Det vill säga Kullebo beläget ett stenkast från Bohult och där vi hade en torptur för ett par år sedan. Kullebo står detta år, 1866, som nybygge.

Det var alltså på det viset att detta Kullen flyttades till Stor Bäck:s ägor och bygdes upp där och fick namnet Kullebo. Varför kan man ju undra, men vid denna tiden bodde en man i Bohult med namnet Carl Johan Danielsson och denna Carl Johan var bror till Anna-Greta. Anna-Greta kom att stanna i Kullebo till sin död 1899 då hon avled av lungsot 76 år gammal. Hon hade då bott i 33 år på den platsen.

Bouppteckning efter Johannes Nilsson 1860

År 1860 den 4 juni förrättades Bouppteckning efter förpantningsägaren Johannes Nilsson i Kullen på Norra Börshults ägor i Ekeby socken som genom döden avled den 26te sistlidnr Maj och efter sig lämnade sin kära hustru Anna Maja Jönsdotter samt med henne under äktenskapet sammanavlade fem barn: nämligen Sven Johansson vid Leonardsberg och Johannes Johansson i Östersund. Döttrarna Anna Stina Johansdotter, gift med Johan Isachsson vid Högstorp, Maja Lena Johansdotter, änka efter avlidne hammarsmeden Anders Bergling vid Boxholms Bruk och Greta Lotta, gift med livgrenadjären Johan Magnus Rolf vid Mjärdevi.

Änkan förmanades att uppgiva tillgångar och skulder sådana de vid den avlidnes frånfälle befanns och uppgavs som följer:

Koppar	1 kittel 1 mindre handkittel 2 krukor 1 panna
Tenn	1 fat, 2 tallrikar, 1 gammalt stop
Järnsaker	3 grytor, 1 lock, 3 bråpannor 2 brandringar, 1 eldtång 1 strykjärn 5 hugg- 1 hand- och 1 tväryxa 3 hackor, 1 buskyxa 1 järnspett 7 liar, 7 skäror 1 kedja 1 stämjärn, 1 hållhake 1 hovtyg 2 spadar, 1 väggdrag 1 bandhake gammalt järnskrå 3 fäbindslen
Snickar- redskap	1 hyvelbänk 12 hyvlar 10 huggjärn 2 raspar 7 sågar, 5 navare, (1 rosshud?) 7 smånavare men järnslang 1 bandkniv, 5 täljxor ritmått mm
Glas och Porslin	1 flaska, 1 spetsglas 2 buteljer, 5 gamla tallrikar

Torpturer 2005-2006

Böcker	gamla av diverse sorter
Husgeråd	1 gammal tråklocka 1 byrå med skåp 1 säng, 1 soffa 4 gamla skåp 3 bord, 8 stolar, 1 spegel
Sängkläder	1 bolster, 1 dyna, 2 stuketäcken, 4 lakan
Gångkläder	5 bättre och sämre rockar 5 par byxor 8 västar 1 undertröja 9 skjortor 2 par stövlar, 1 par kängor, 1 piska 3 par strumpor 2 hattar, 3 mössor rakdon
Kör- och Åker- redskap	1 gammal vagn 10 gamla skodda och oskodda kälkar 1 kolryss 2 ärgkrokar 1 järmpinnharv, 1 åkervält 4 skott- och gödselkärror
Kreatur	1 oxe 2 kor 1 årskalv 2 får med lamm
Utsådd Gröda	12 kappar råg 1 kappe korn 12 kappar havre 3 kappar ärtor 1 ½ tunna potatis 2 kappar linfrö
Diverse	1 sädeslår 1 handkvarn 6 lieorv, 10 räfsor, 3 skovlar, 2 grepar vävstol med tillbehör 2 slipstenar, laggbråte 2 lin bråkar 1 redsel, 1 såll laggredskap, 2 tjärpytsar

Torpturer 2005-2006

2 gardiner
4 kistor
6 pund svingelfalsgarn
3 pund ull
1 pund ?-garn
fataburen tillsammans 0,50
2 säckar, 2 rep

Utestående

Fordran Av mågen Johan Peter Isachsson efter sedel 6 oktober 1858 kapital 25 riksdaler plus ränta

Av mågen livgrenadjären Rolf utan sedel 20 riksdaler

Återstående 21 års förpantningsrätt på hemmanet Kullen upptages till 450 riksdaler

Skulder Till sonen Sven för tillsläppt till begravningskostnader 30 riksdaler

Till smeden Johan Bergling i Boxholms Bruk, lånat till begravning 8:25

Till mågen Johan för likkistan mm 5:08

Till C J Lindqvist för korset, plåtar och textning 1:50

Till Carl Isachsson i Kårarp för skjuts till liket 1:50

Till Isachs son Jaensson i S Börshult 1:50

Till mågen Rolf för tillsläppt till begravningskostnaden 6 riksdaler

Till Fredrik Jönsson i Fällan för ett gångebud till sonen Sven 3 riksdaler

Fattigprocent till Ekeby fattigkassa 1/8 procent 0:96

Bouppteckningsarvode 1 procent av samma tillgång 7:72

(Summa skulder var 65:61 och behållningen 706:29)

Att allt är riktigt uppgivit och intet med vett eller vilja undandöljt vill jag med ed fästa
Om så fordras

Anna Maja Jönsdotter
A M J D

Boupptecknings och värderingsmän
Gust. Andersson CJ Lindqvist

Ovanskrivna 96 öre till Ekeby Fattigkassa Kvitt. Ekeby d. 15 juli 1860 Aurelius

Bouppteckning efter Anna Maja Jönsdotter 1862

År 1862 den 7 januari förrättades Bouppteckning efter änkan Anna Maja Jönsdotter i Kullen på Norra Börshults ägor i Ekeby socken, som genom döden avled den 29:de sistlidna december och efter sig lämnade med förut avlidne mannen Johannes Nilsson under äktenskapet sammanavlade fem barn: Sönerna Sven Johansson vid Leonardsberg och Johannes Johansson i Östersund. Döttrarna Anna Stina Johansdotter, gift med Johan Isachsson vid Högstorp, Maja Lena Johansdotter änka efter avlidne hammarsmeden Anders Bergling vid Boxholms Bruk och Greta Lotta, gift med livgrenadjären Johan Magnus Rolf vid Mjärdevid, alla myndiga.

Mågen Johan Isachsson, hos vilken den avlidna under senare tiden varit boende och var den som hade bästa kunskapen om dess tillgångar och skulder, förmanades att uppge boets ställning sådant det vid den avlidnas frånfälle befanns, och uppgav som följer.

Koppar	1 panna
Tenn	1 fat, 3 tallrikar
Järnsaker	1 gryta, 1 bråpanna, 1 godrånsjärn, 1 sax
Husgeråd	1 väggur, 1 skåp, 1 kista, 1 spånrock (spinnrock)
Sängkläder	1 bolster, 1 dyna, 1 madrassvar, 1 täcke, 5 lakan, 1 spulakan?
Gångkläder	4 ull- och linklänningar 2 kjortlar 1 pälströja 6 lintyg 2 förkläden 4 näsdukar 1 par skor, 2 par kängor
Kreatur	1 ko
Diverse	3 alnar halvylletyg 1 pälsskinn 3 påsar 1 gammal golvmatta 1 par kardor, 1 rivjärn, 1 halvstop 1 kammarebyggnad 1 gammalt bord, 1 såll
Utestående fordringar	Av änkan Anna Greta Danieldomter i Kullen efter sedel denna dag 399:11 6 månader 12 dagars ränta 12:13 Av Gustaf Andersson i Brokulla efter räkning ??

Skulder Till mågen Johan, begravningskostnad enligt räkning
Till dito man för vård och underhåll till den avlidna under 1 ½ år
Till Sven Hultman i Lilla Målen
Till Carl Isachsson i Kårarp för ved och hushyra under begravningen mm
Fattigprocent 1/8 till Ekeby fattigkassa
Bouppteckningsarvode 1 procent av tillgångssumman 495 riksdaler 68 öre

Att allt är riktigt uppgivet och inget med vett och vilja undandöljt vill jag med
ed fasta om så fordras

Johan Peter Isachsson

Boupptecknings och värderingsmän
Gustaf Andersson, Carl Lindqvist

Bouppteckning efter Johan Magnus Månsson 1861

År 1861 den 20 juli förrättades Bouppteckning efter förpantningsinnehavaren Johan Magnus Månsson i Kullen på Norra Börshults ägor i Ekeby socken, som genom döden avled den 12 dennes och efter sig lämnade sin kära hustru Anna Greta Danielsdotter och med henne sammanavlade sonen Johan August född den 17 april 1859, vilkens rätt vid detta tillfälle bevakades av Nämndemannen Jonas Petersson i Torsebo.

Änkan tillsades att uppge boets tillgångar och skulder sådana de vid den avlidnes dödstillfälle befanns, vilken uppgift under Edlig förpliktelse skedde, som härefter följer.

Koppar	1 kaffekokare, 1 panna
Malm	3 ljusstakar
Bleck	2 krukor, 5 formar 1 tratt, en tekanna, 1 tebruka?
Järnsaker	3 grytor, 2 basar 2 bråpannor, 1 skopa 1 kaffebrännare, 1 strykjärn 2 bågsaxar, 2 ullsaxar 3 hugg- en hansyxa 2 liar, 3 lövhackor, 1 skära 1 slängkastnavare med 5 borrh 1 större navare, hambar? Och hovtång 4 huggjärn, 2 spadar, 2 grepper
Husgeråd	1 väggur med fodral 1 chiffonjé 1 dragkista 2 dragsängar 1 skåp, 6 stolar 2 bord, 1 koffert

	1 kista, 1 skrin
Säng och linkläder	3 sticktäcken, 1 fäll 4 madrasser, 5 dynvar 6 lakan
Gångkläder	7 rockar 6 par byxor 8 västar 13 lintyg, gamla 1 hatt, 2 mössor 2 par stövlar, 1 par bortvorer? 2 par strumpor, 1 par handskar 1 halsduk, några stycken kragar
Åker- och Färde- redskap	1 järmaxelvagn 2 par oskodda kälkar, 1 ärgkrok 1 gödlekärra, 1 åkervält
Glas och Porslin	1 dussin tallrikar 2 assietter, 2 tekoppar, 1 fat, 1 tallrik 5 buteljer, 1 karaffin, 2 sup- och 1 ölglas
Diverse	1 vävstol 3 bobiner, 1 härvel, en nysttvinna 10 vävskedar 2 speglar, 3 tablåer 4 brödkorgar, 7 matskedar 1 eldtång, 2 grepar, 1 bleckkanna 1 kryddlåda, några stycken stenkärl 2 mortlar av sten, 1 stryksten 1 spännare, 1 fil, 1 nagel 1 rakkniv några gamla laggkärl 1 redsel, 2 siktar, 2 korgar
Kreatur	1 stut 1 ko, 1 kalv, 1 får 1 sugga
Förpantningsrättigheten på torplägenheten Kullen å ännu återstående 19 år jämte värdet för de vid lägenheten varande hus upptages till 500 rmt.	
Den vid lägenheten utsådda och utsatta höst och vårgrödan anses värd 35 rmt Fodergrödan upptages till 15 rmt	

Torpturer 2005-2006

Utestående fordringar: av torparen Johan Danielsson i Bohult enligt sedel av den 10 oktober 1859 kapital 200. 9 månaders ränta 8:83.
Av brukaren Carl Johan Persson i Skärpan enligt revers av den 18 april 1861 Återstående kapital 10. En månads ränta 5 öre.

(Tillgångar: summa riksmünt 1014:63)

Husets

Skulder Till änkan Anna Maja Jönsdotter i Kullen, återstående köpeskilling på torpet Kullen, kapital 399:11
23 dagars ränta 1:45
Till Sven Johansson i Leonardsberg do kapital 175:32
23 dagars ränta å dessa 0:63
Till Johannes Johansson i Östersund do 30:32
Ränta å dennes arvsmedel i 23 dagar 0:52
Till änkan Maja Lena Bergling i Mulebo enligt revers av den 26 nästlidne juni 100:33
ränta i 23 dagar 0:36
Till rusthållaren Alin i Fjättmunna
Till auktionsmannen Lindqvist i Skyttebo
Till Johan Isachsson i Sägstugan
Till Anders Carlsson i Nybygget för likkistan 5:-
Till Gustaf Andersson i Kröcklekulla
Till Carl Gustafsson i Norra Börshult
Till Jonas Isachsson i Stora Herkhult
Till änkan Maja Stina i Hagebylund
Till kronofjärdingsman Anders Danielsson enligt 2:ne skuldsedlar m.m. jämte ränta
För diverse till begravningen
Fattigprocent till Ekeby 1/8 %
Till Anders Jonsson i Tolhem
Bouppteckningsarvode

(Skulder: summa riksmünt 859:72)

Att detta bo, egendom och skuld är riktigt uppgivit sådant det vid min mans dödstillfälle befanns och ingenting med vett eller vilja undandöljt vill jag med Ed styrka om så fordras, som ovan

Anna Greta Danieldomter
A G D D

Boupptecknings och värderingsmän:
SG. Steineck. Carl Lindqvist

Ovanskrivna Rm 1:28 öre erlagda till Ekeby Fattigkassa, kvitterar A. Aurelius pastor

*Nedan en bild från torpturen vid Kullen i slutet av november 2005
Klas Johansson läser informationen, Curt Erixon ses till vänster, Lennart
Johansson till höger.*

